

УДК 37.035.7

В. В. Довбня, В. І. Пеньков, Т. А. Сутюшев

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОКАЗНИКІВ НАВЧАННЯ З ЯКІСТЮ КРЕАТИВНОЇ ЧАСТИНИ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ, ДИПЛОМНИХ ТА МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ ВИПУСКНИКІВ ВВНЗ ТА ЇХ ПОДАЛЬШОЮ УПРАВЛІНСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Надається первинний аналіз зв'язку показників навчання з якістю виконання креативної частини кваліфікаційних, дипломних та магістерських робіт випускників вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ). Розглядається вплив зазначених чинників на подальшу управлінську діяльність випускників на офіцерських посадах.

Постановка проблеми. Як відомо, в українській вищій школі для оцінювання стану процесу навчання користуються такими показниками, як успішність, якість навчання та середній бал. Характер змін кількісних значень цих показників у процесі навчання, який будується на підставі початкового, поточного, проміжного та підсумкового контролю знань, дає змогу робити певні висновки про перебіг навчального процесу, виявляти його слабкі сторони і вносити обґрунтовані корективи в його організацію. Характер цих змін визначається низкою чинників. Як переконує світовий педагогічний досвід, найбільш впливовими серед них є ті, які напряду пов'язані з певною мотивацією навчання, коли вона направлена на забезпечення успішної початкової творчої діяльності випускника вищого навчального закладу (ВНЗ) одразу після його закінчення як підґрунтя спрямованості кар'єрного зростання. Цей аспект має особливу актуальність для ВНЗ, який отримав вищий рівень акредитації і не використав у повному обсязі потенціал можливостей підвищення мотивації навчання. Для вищого військового навчального закладу, який отримав вищий рівень акредитації і готує випускників до управлінської діяльності на офіцерських посадах, резервом підвищення значень показників навчання курсантів та слухачів у стінах ВВНЗ, а також підґрунтям забезпечення творчої діяльності після його закінчення є їх залучення під час навчання до наукової діяльності, що є невід'ємним складником навчально-виховного процесу ВВНЗ [1]. Завершальною формою наукової діяльності курсантів та слухачів у ВВНЗ, а також її критерієм, на наш погляд, має стати розробка креативної частини їхніх кваліфікаційних робіт, дипломних робіт (проектів, задач) та магістерських робіт, що є важливими складниками державної атестації військових фахівців, визначення їх відповідності

кваліфікаційним вимогам на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях [2]. Креативна частина наведених робіт – це розроблені курсантом, слухачем матеріали, які складають сутність творчого підходу до вирішення поставлених у цих роботах завдань.

Встановлення взаємозв'язку намагання курсантів та слухачів до якісного виконання креативних частин зазначених робіт з показниками навчання і якістю управлінської діяльності на офіцерських посадах після закінчення ВВНЗ у цілому можна розглядати як певну наукову проблему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основному директивному документі про вищу освіту [3], а також у згаданому вище документі про концепцію військової освіти [1] наводяться положення про творчу наукову діяльність учасників навчально-виховного процесу та її позитивний вплив на якість процесу навчання. У сучасних фундаментальних виданнях з методичних питань організації педагогічного процесу у ВВНЗ [2] вказуються напрями зосередження зусиль з підвищення ефективності процесу військової освіти. Є конкретні матеріали досліджень із зазначених питань у сучасних періодичних виданнях, де мова йде про позитивний вплив творчої активності курсантів ВВНЗ на процес навчання та шляхи підвищення управлінських військово-професійних навичок у курсантів та слухачів (наприклад, у наукових статтях військово-теоретичних та науково-практичних журналів [4, 5]). Однак, на жаль, конкретних результатів досліджень питань взаємозв'язку творчої діяльності курсантів і слухачів з позитивною динамікою змін показників навчання та успішною управлінською діяльністю випускників на офіцерських посадах після закінчення ВВНЗ у сучасній літературі не знайдено.

Мета статті – навести первинні результати дослідження впливу творчої діяльності курсантів

старших курсів на їхні показники навчання та управлінську діяльність на офіцерських посадах після закінчення ВВНЗ.

Виклад основного матеріалу. За статистичними даними у ВВНЗ, які успішно пройшли певний період свого становлення, зміни рівнів показників навчання за семестрами та курсами мають достатньо чіткий характер, що наочно видно на прикладі змін середнього бала навчальних груп курсантів інженерного та командного профілів навчання (рис. 1 і 2).

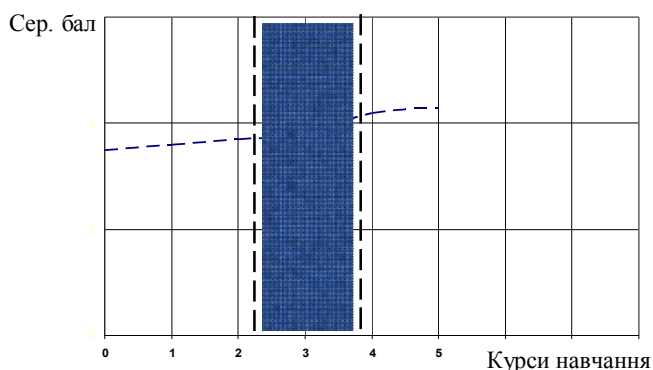

Рис. 1. Приклад зміни середнього бала у курсантів інженерного профілю навчання

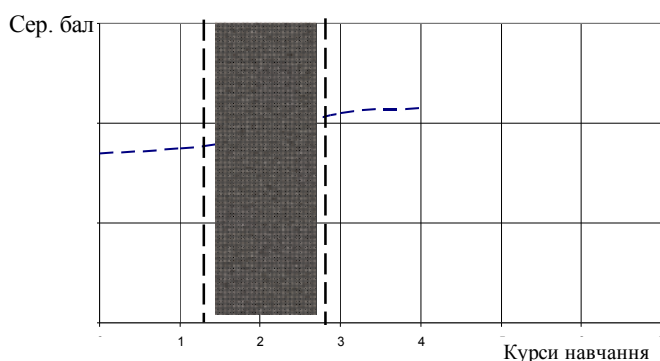

Рис. 2. Приклад зміни середнього бала у курсантів командного профілю навчання

Повільне монотонне зростання цього показника на молодших курсах навчання зумовлено, головним чином, поступовим розвитком навичок навчальної праці у ВВНЗ. Достатньо інтенсивне підвищення середнього бала в середині періоду навчання пояснюється закінченням засвоєння курсів загальноосвітніх дисциплін (у тому числі фундаментальних, вивчення яких вимагає здебільшого доволі напруженої інтелектуальної праці для їх засвоєння) і зростанням мотивації навчання з переходом до засвоєння тактичних, військово-технічних та військово-спеціальних дисциплін, зорієнтованих на оволодіння майбутньою професією. Подальше виположування кривої з

повільним зростанням середнього бала можна пояснити в основному результатом двох процесів – зниженням впливу наведеного вище фактора мотивації навчання і впливом додаткових, мотивуючих більш успішне навчання факторів. Доволі помітне зростання середнього бала можна спостерігати також наприкінці всього курсу навчання, одразу після проходження військового стажування, за рахунок цілісного і в цілому позитивного осмислення націленості системи всього процесу навчання у ВВНЗ, яке пов'язане з усвідомленням чітких практичних результатів свого становлення як військових фахівців-управлінців під час виконання тимчасових обов'язків на відповідних офіцерських посадах у процесі стажування, а також з почуттям особистої відповідальності за результати державної атестації усього процесу свого навчання у ВВНЗ.

Слід зазначити, що наведений характер змін не є типовим для всіх ВВНЗ. Характер змін може бути дещо іншим, наприклад, для ВВНЗ у період їх становлення після отримання вищого ступеня акредитації. У деяких випадках на старших курсах, особливо у курсантів командного профілю навчання, може спостерігатися навіть падіння середнього бала, що може бути зумовлено деякими чинниками.

На думку авторів, потужним мотивом успішного навчання є грамотна організація процесу виконання кваліфікаційних робіт, дипломних робіт (проектів, задач) та магістерських робіт, а саме їх так званих креативних частин.

Креативна частина, або спеціальна, як її свого часу позначили у розвинутих ВВНЗ інженерного профілю навчання, є основним структурним елементом зазначених робіт. Її розроблення передбачає можливість розвитку і конкретної реалізації творчих здібностей курсантів і слухачів у ході підготовки до Державної атестації з приводу отримання певного освітньо-кваліфікаційного рівня за визначеним фахом.

Педагогічна практика у ВВНЗ свідчить, що найбільший ефект у вигляді підвищення показників навчання можна забезпечити, якщо якомога раніше залучати курсантів, слухачів до вирішення конкретних проблемних питань, які можуть скласти основу креативної частини робіт, що підлягають Державній атестації.

Успішному розробленню креативної частини сприяє послідовне збирання відповідного матеріалу і відпрацювання поставлених

проблемних питань під час виконання за навчальним планом звітностей не тільки за профілем навчальних дисциплін випускаючої кафедри, але й інших протягом усього процесу навчання. У розвинутих ВВНЗ за допомогою якісно розроблених структурно-логічних схем ув'язки навчальних дисциплін організувати таке "наскрізне" послідовне проходження відпрацювання проблемних питань креативної частини не являє собою принципових труднощів. Значне сприяння цьому може надати успішна послідовна або одночасна творча діяльність курсанта, слухача у гуртках військово-наукового товариства (ВНТ) кафедр, перелік навчальних дисциплін яких дозволяє при їх вивченні опрацьовувати зазначені питання. Крім того, цей процес мотивує до успішного засвоєння цих дисциплін.

Така діяльність забезпечує становлення курсанта, слухача як творчої особистості. Кращим

усвідомленням цього є оприлюднення результатів своєї творчої роботи у формі доповідей на військово-наукових семінарах і конференціях, а також у формі публікації наукових статей. Усе це сприяє успішному навчанню і подальшій творчій діяльності на управлінських посадах після закінчення ВВНЗ.

Суттєвим фактором, який, на думку авторів, може сприяти успішній діяльності курсанта, слухача після закінчення ВВНЗ на управлінських посадах, є націлювання його роботи над креативною частиною на досягнення результатів, які мають практичну значущість для службово-бойової діяльності військ на оперативно-тактичному рівні і спираються на результати польових досліджень, командно-штабних і тактико-спеціальних навчань. Саме усвідомлення курсантом, слухачем прив'язування матеріалів креативної частини до оперативно-тактичного рівня застосування військ забезпечує потужний

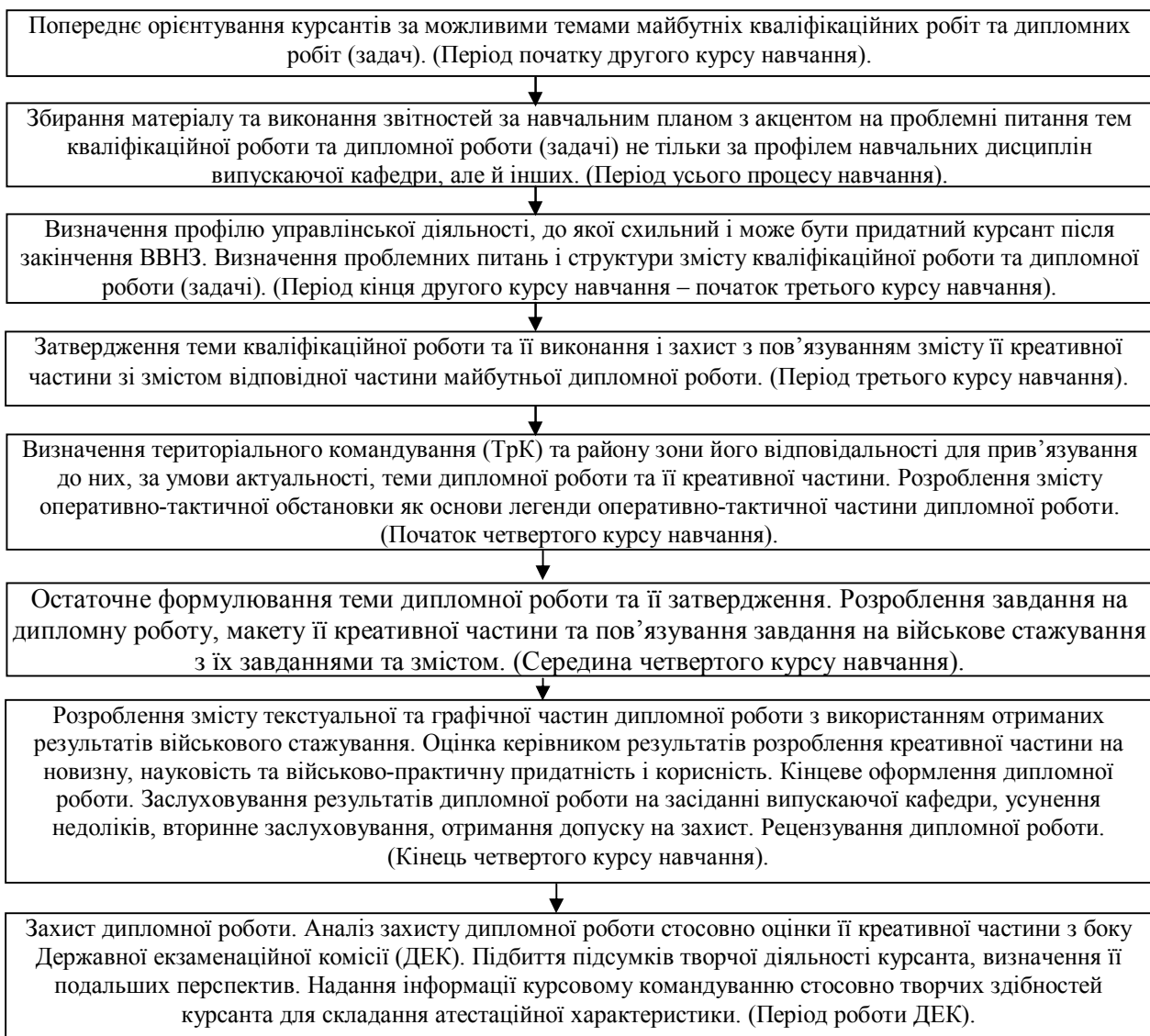

Рис. 3. Послідовність процесу підготовки і виконання кваліфікаційних робіт та дипломних робіт (задач) та їх креативних частин курсантом командного профілю навчання

В. В. Довбня, В. І. Пеньков, Т. А. Сутюшев. Взаємозв'язок показників навчання з якістю креативної частини кваліфікаційних, дипломних та магістерських робіт випускників ВВНЗ та їх подальшою управлінською діяльністю

мотив до навчання, позитивно відбивається на його показниках і забезпечує після закінчення ВВНЗ підґрунтя спрямованості до кар'єрного зростання.

У цілому авторами були наведені вище лише окремі елементи процесу виконання робіт, які підлягають Державній атестації, а саме їх креативних частин, які позитивно впливають на навчання і забезпечують творчу управлінську діяльність після закінчення ВВНЗ. На думку авторів, за етапами цей процес на прикладі організації виконання робіт (задач), які підлягають Державній атестації курсантами командного профілю навчання, може бути таким, як зображено на рис. 3.

Як відомо, оцінювання зазначених робіт проводиться на підставі їх захисту в ході Державного атестування. У цьому процесі значну роль відіграють матеріали, які використовуються під час захисту. Мова йде про графічну частину зазначених робіт, особливо курсантів, слухачів командного профілю навчання. У провідних ВВНЗ існують чіткі вимоги до її структури, що є доцільним для забезпечення раціональної процедури захисту зазначених робіт.

З урахуванням досвіду розвинутих ВВНЗ, на думку авторів, структура графічної частини дипломної роботи курсанта, слухача командного профілю навчання, яка, наприклад, присвячена

розробленню й обґрунтуванню нових форм заходів ВВ, може бути такою, як зображено на рис. 4, 5 і 6.

Саме така структура графічної частини дає змогу курсантові, слухачеві продемонструвати результати як своєї творчої роботи, так і творчий тип мислення під час її захисту. На сьогодні, на жаль, значний обсяг робіт, які подаються до захисту, не мають ознаки певної структуризації, творчої діяльності курсанта та слухача, і під час захисту таких робіт у загальному випадку демонструються репродуктивний та алгоритмічний типи мислення.

Дуже важливим вважається закінчити процедуру доповіді при захисті роботи наданням пропозицій щодо практичної реалізації отриманих результатів у діяльності військ (звернення до третього аркуша графічної частини) і кінцівкою всієї процедури доповіді акцентом про вирішення зазначених на початку захисту завдань роботи (звернення до першого аркуша графічної частини) з досягненням певного ефекту дій військ на оперативно-тактичному рівні.

Саме наведений вище підхід до організації виконання креативних частин зазначених робіт та їх захисту налаштовує на успішне навчання з розвитком творчих здібностей, а після закінчення ВВНЗ націлює не на заняття посад з репродуктивним або алгоритмічним профілем

<p>Тема дипломної роботи:</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>Завдання на дипломну роботу</p> <p>1. -----</p> <p>2. -----</p> <p>3. -----</p> <p>Вихідні дані:</p> <p>1. Вихідна оперативно-тактична обстановка (на карті).</p> <p><input type="text"/></p> <p>2. Довідкові дані.</p>
--

Рис. 4. Постановка завдання на дипломну роботу (рекомендований формат аркуша 841x1189 мм)

<p>Наміри (завдання) та пов'язаний з ними прогноз замислу дій противника</p>	<p>Визначення та аналіз типової схеми протидії супротивної сторони з боку формувань (структур) ВВ (на підставі відповідних директивних документів)</p>
<p>Розроблення та аналіз альтернативних схем протидії противнику</p>	<p>Вибір та обґрунтування раціональної схеми протидії противнику (відпрацювання розробленого замислу на карті)</p> <p><input type="text"/></p>

Рис. 5. Креативна частина дипломної роботи (рекомендований формат аркуша 1682x1189 мм)

<p>Ефект прийнятих рішень стосовно поставлених завдань</p>
<p>Підсумкова оперативно-тактична обстановка за результатами прийнятих рішень (на карті)</p> <p><input type="text"/></p> <p>Пропозиції щодо практичної реалізації отриманих результатів</p>

Рис. 6. Підсумкова оцінка прийнятих у процесі дипломної роботи рішень (рекомендований формат аркуша 841x1189 мм)

праці, а на кар'єрне зростання в управлінській діяльності, яка потребує творчого підходу до виконання службових обов'язків.

Вважаємо за доцільне на підтвердження викладених положень навести статистичні дані, що демонструють взаємозв'язок змін показників навчання (на прикладі середнього бала) з виконанням креативної частини дипломних робіт курсантами Академії внутрішніх військ МВС України, які використовували у своїй роботі матеріали польових досліджень і спрямовували її на досягнення ефекту службово-бойових дій військ на оперативно-тактичному рівні (рис. 7).

показниках навчання. Крім цього, з переходом на третій курс навчання значна кількість курсантів навчальної групи переходить від звичного за два роки навчання розпорядку доби до іншого, який передбачає значний час перебування їх "поза казармою", що, безумовно, впливає на якість їх самостійної підготовки. Слід зазначити, що в цілому у навчальній групі цю ділянку падіння середнього бала забезпечили за статистикою так звані "курсанти-середняки".

На рис. 7 окремо наведені значення показників середнього бала курсантів, які виконували креативну частину дипломної роботи та отримали

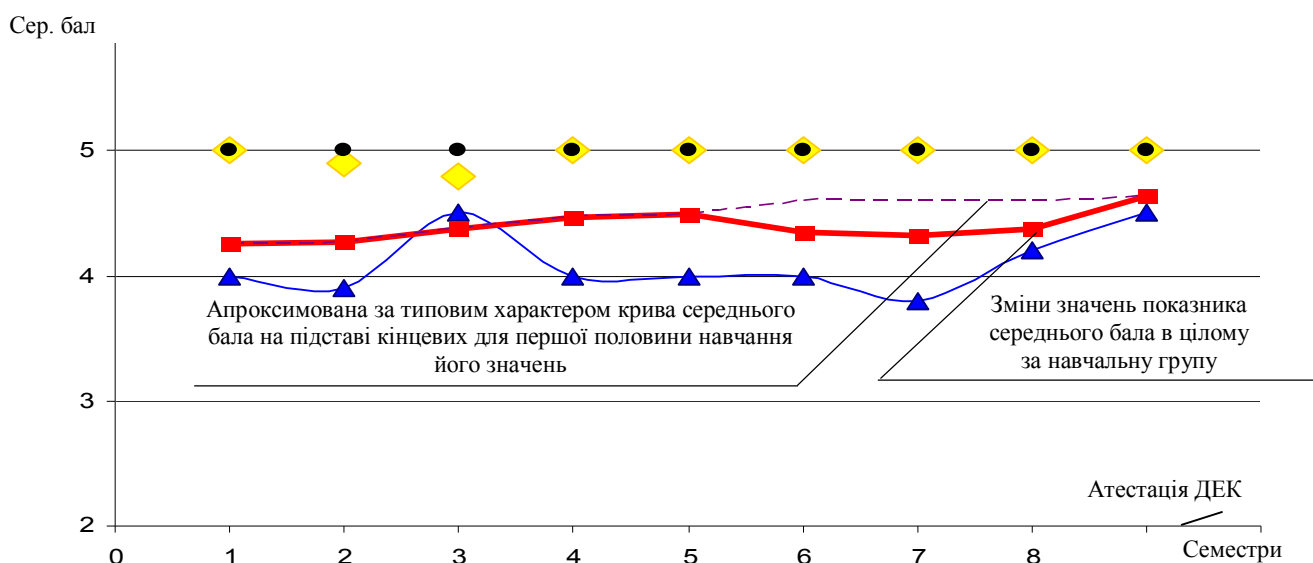

Рис. 7. Приклад зміни значень показника середнього бала у навчальній групі курсантів командного профілю навчання Академії внутрішніх військ МВС України за семестрами

Як видно з рис. 7, зміни середнього бала у першій половині процесу навчання відповідають характеру змін, які були наведені вище (див. рис. 1 і 2). Друга половина навчання характеризується спочатку монотонним падінням середнього бала, а потім зростанням до значення, на яке, до речі, виходить апроксимована за типовим характером (див. рис. 2) крива середнього бала (зображена пунктиром) на підставі кінцевих для першої половини навчання його значень. Ділянку падіння можна пояснити вагомністю обсягу навчального часу, який припадає на період перебування курсантів у навчальному центрі. Для більшості курсантів процес адаптації до умов навчання, які пов'язані з періодичними тривалими перебуваннями у навчальному центрі (більш скрутні побутові умови, достатньо вагоме навантаження вартовою службою, значний обсяг польових занять та ін.), затягується, що, безсумнівно, позначається на

після навчання: золоту медаль (позначка – ●), диплом з відзнакою (позначка – ◆), диплом без відзнаки (позначка – ▲). Усі перелічені курсанти використовували під час розроблення креативної частини результати польових досліджень, які проводились на базі військових частин і були націлені на пошук підвищення ефективності службово-бойової діяльності військ на оперативно-тактичному рівні. Найбільший ефект позитивного впливу розробки подібної креативної частини на показник навчання спостерігався у курсантів із середніми значеннями цих показників. Причому початок цього впливу у цих курсантів практично збігався з отриманням чіткого остаточного формулювання завдань на розроблення креативної частини дипломної роботи. Цей приклад на рис. 7 позначено ▲. Зростання показника середнього бала становило у цьому випадку приблизно 24 %. Слід зазначити, що ці курсанти вдало використали у своїх дипломних роботах результати військового

стажування. Після закінчення ВВНЗ вони в основному були призначені на посади у військові частини ТрК, на базі яких проходили військове стажування. Стиль виконання обов'язків цих випускників на управлінських посадах, за відгуками їх командирів, характеризується як творчий. Частина з них уже за півтора року служби після закінчення ВВНЗ успішно пройшла шлях від посад командирів взводів до посад заступників командирів рот та командирів рот відповідно і має певні перспективи подальшого службового зростання.

Висновки

Наведені у статті первинні результати дослідження впливу творчої діяльності курсантів та слухачів (у ході розроблення креативної частини відповідних атестаційних робіт) на процес їх навчання (середній бал) та їх управлінську діяльність після закінчення ВВНЗ свідчать про їх певний взаємозв'язок, хоча це є тільки початок аналізу взаємообумовленості цих процесів. Під час проведення подальших досліджень саме позначені процеси творчої діяльності і самого навчання у ВВНЗ, а також процес управлінської діяльності випускників після закінчення ВВНЗ можуть розглядатись як об'єкт досліджень, а взаємозв'язок цих процесів – як предмет досліджень окремої науково-дослідної та наукової кваліфікаційної роботи.

У подальших дослідженнях зусилля слід

зосередити на продовженні накопичення та аналізі емпіричного матеріалу, виявленні відповідних педагогічних проблем, проведенні педагогічних експериментів з метою їх вирішення на користь підвищення позитивного впливу творчої діяльності курсантів та слухачів на показники їх навчання у ВВНЗ та управлінську діяльність після його закінчення.

Список використаних джерел

1. Концепція військової освіти в Україні: [постанова Кабінету Міністрів України від 15.12.1997 р. № 1410].
2. Біжан І. В. Організація навчально-виховного процесу, методичної і наукової роботи у вищій військовій школі: підруч. / І. В. Біжан, В. С. Афанасенко, М. П. Деменко та ін. – Х.: ХВУ, 2001. – 410 с.
3. Про вищу освіту: закон України // Голос України. – 2002. – 5 берез. – № 43.
4. Варнавских Е. А. Критерии творческой активности курсанта военного вуза / Е. А. Варнавских // Военная мысль. – 2003. – № 3. – С. 56–58.
5. Марі Г. І. Діяльність викладача у вищих військових навчальних закладах щодо формування у курсантів командирських якостей офіцера / Г. І. Марі // Честь і закон. – Х.: Військ. ін-т ВВ МВС України, 2003. – № 1. – С. 36–37.
Стаття надійшла до редакції 09.02.2009 р.